

КАКО ВИДИМО ЕВРОПУ¹

Научну и стручну јавност *ЛАГУНА* (за српско издање) обрадовала је фантастичном књигом *Славоја Жижека*² и *Срећка Хорвата*³ „Шта Европа жели?“, коју је са енглеског изворног издања превео *Марко Перожић*. Двадесетак есејистичких чланака садржано је у овој књизи, наизменичних погледа на одређене теме.

Посебну занимљивост овог штива чини његов филозофско тандемски спој два левичарски оријентисана писца: *Славоја Жижека* и његовог знатно млађег колегу *Срећка Хорвата*, која се слободно може сврстати у актуелно политиколошку лектуру. „Шта Европа жели“ зборник је „упарених политичко-филозофско-социолошко-феноменолошко-антрополошких осврта на невесело стање у Европској унији, која је готово потпуно лишена етике и интелектуалне супстанце“.

Сви текстови ове књиге написани су пре службеног уласка Хрватске у Европску унију, са опаском да их је неколико предходно публиковано у часописима (попут: *Guardian*, *London Review of Books* или *Open Democracy* и *Eurozine*).

Есеји су писани са пуно духа, јасно, изузетно разумљиво и уверљиво. Врло често илустративно обогаћени понеким вицем са добрим наравоученијем. Утисак о овој књизи дају убедљиви аргументи, сугестивни примери и изузетне дигресије од изузетне важности за циљну поенту. Посебна способност аутора огледа се у њиховој изузетној способности и страсти да повежу значајне европске примере из богате историје и културне баштине.

Вредност овог штива указује и то што је књига, поред енглеског (свог изворног издања), досад преведена и на друге језике (француски, немачки, шпански, италијански, хрватски и румунски), како би имала што бољу дистрибуцију у иностранству. Аутори су се, очигледно, водили чињеницом да уколико књигу не објавите на неком од светских језика, као да је нисте ни објавили.

1 Приказ књиге *Шта Европа жели?*, Срећко Хорват, Славој Жижек, Лагуна 2014. године.

2 *Славој Жижек* (1949), словеначки филозоф по образовању, подједнако цењен као културни критичар и теоријски психоаналитичар (познат је по свом тумачењу и надградњи теорије психоанализе Жака Лакана). Директор је International Center for Humanities, Birkbeck College, University of London.

3 *Срећко Хорват* (1983, Осиејек), филозоф и публициста који је до сада објавио осам књига. Члан је уредништва часописа *Зарез*, *Еуропски гласник* и *Тврђа*, где је објавио низ текстова и превода, као и уредио бројне темате. Добитник је награда загребачког *Салона архитектуре*, као и две награде за најбољег младог и најбољег филмског критичара у Хрватској. Био је један од оснивача *Subversive Festivala* и директор међународне конференције која у Загребу сваке године окупула бројне светске интелектуалце.

Главно питање „Шта Европа жели“ заокупља пажњу самих аутора *Славоја Жижека* и *Срећка Хорвата*, који заједничким снагама покушавају да до одговарајућег одговора дођу. У помоћ, са својим искуством, прискаче „најопаснији“ политичар Европе *Алексис Ципраса* (Aleksisa Ciprasa), кога су подржавали. Своје одушевљење показују тиме што су на самом почетку књиге укључили Ципрасову анализу „Уништење Грчке као модела за целу Европу и је ли то будућност коју је Европа заслужила“.⁴ Своју подршку доказују и тиме што своју књигу завршавају са још једним Ципрасовим текстом, транскрипт Ципрасовог излагања у дебати о улози европске левнице на шестом Субверзивном фестивалу у Загребу 15. маја 1913. године, кога је организовао и води Хорват.

Жижек и *Хорват*, поучени кратком историјом Европске уније, као и искуствима са којима се њене чланице сусрећу и „носе“ (пре свега мислећи на Словенију, Хрватску и Грчку) критички анализирају готово све проблеме са којима се заједница суочава и правце којима тежи. Све то чине на изузетно духовит и проницљив начин, са разложним и логичним аргументацијама. А опет, све то, на врло окрутно шармантан и интелигентно горак начин.

Врло често, по неким својим становиштима, наизглед показују да су заговорници *теорије завере*, иако својим стратегијским теорисањем то не чине.

Упечатљивост књиге у кратким цртама изнели су њени рецензенти, са својим порукама, које су своје место пронашли на корици књиге, са циљем да привуку пажњу на значај ауторових тежњи и усмерења, како би заправо сазнали шта је труло у темељима нашег континента. Наиме, први међу њима *Келси Вуд* илустративно каже да: „Два бриљантна теоретичара износе на видело опасности које вребају Европску унију. Срећко Хорват је филозофска звезда у успону, Жижек је теоријски цунами. Тумачећи знаке који долазе из будућности, аутори сецирају владајућу пропаганду и идеолошку мистификацију европских могула“. *Оливер Стоун*, своје виђење илуструје следећим речима: „Словеначки ексцентрик и харизматични хрватски филозоф, удружени с најопаснијим грчким политичарем, пружају истовремено заједљиво шармантну и горко отржењујућу анализу европског безизлаза. Сваки становник Европе веран истинској идеји старог континента мора ово прочитати“. Док *Јанис Варуфакис* истиче да: „Баук кружи Европом – баук отпора опасном порицању европске политичке елите да је нешто труло у темељима нашег континета, Жижек и Хорват, уз помоћ и подршку никог другог до лидера грчке радикално леве партије, подстичу ширење овог баука. Странице њихове књиге препуне су неумољивог демонтирања орвеловске пропаганде Европске уније. Дужност је читалаца којима је стало до Европе да поделе са њима тај напор, без обзира да ли се с њима слажу или не“. Управо ови изводи из рецензије упућују на значај њиховог виђења стања ЕУ и дужности свих њених чланова и грађана да се са постојећим стањем упознају и помогну да се оно побољша и реши. Управо и сами аутори, у својим

4 Видети наведену књигу: стр. 19

излагањима, упозоравају да је увек лакше учити на грешкама других. Мада поучени властитим искуствима, најчешће не учимо чак ни на нашим сопственим грешкама, а камоли туђим.

Према многим аналитичарима књига „Шта Европа жели“ пуца у саму срж проблема, што читавом штиву даје изузетну материјалну снагу и вредност. Сами аутори то постижу управо откривањем и осветљавањем готово свих опасности које „вребају из арсенала европске финансијске, политичке и војне олигархије“. Сама књига посвећена је бројним друштвеним питањима. Оно што је посебно интересантно јесте да се посматрана друштвена питања не тичу и тиме ограничавају само за Европску унију, већ се могу пројектовати на све нас који живимо на овом континенту.

Књига је, између осталог, посвећена слому европских социјалних држава и увлачењу неолиберализма у Европску унију. То се свакако односи и на земље које претендују да постану њене чланице.

Своје уводно излагање, иначе писано од стране *Срећка Хорвата* (који је аутор предговора за српско издање књиге), полази од познате изреке *Хермана Кејсерлинга* (Hermann Keyserling) из давне 1928. године која говори у прилог томе да уколико не постоји Балкан, ваљало би га измислити. Управо ова позната изрека данас важи више него икад пре. Управо наслов предговора „Стиже ли Србија на after-party“⁵, говори више од речи како аутор види Србију на пута ка Европској унији. *Хорват*, без икаквих устручавања упозорава да ЕУ којом Србија брзином светлости жели да приступи, није оно што је била пре економске кризе. Своје виђење обогаћује паралелним примером и упоређењем са уласком саме Хрватке у ЕУ, сматрајући да је Хрватска примљена у ЕУ када је „журка била при крају, а сви гости пијани, храна и пиће потрошени, простор је унеређен, многи спавају, а неки су узели капуте и припремају се за одлазак“.⁶ Управо због тога улазак Србије у такву заједницу назива „after-party“, што, пре свега упућује да је журка увелико готова. Такође предвиђа да ће се са „неким гостима, који иначе располажу великим богатством, тако мамурнима лакше моћи и знати манипулисати“. Своје замерке упућује Европској унији, негујући своју огорченост према њој, због неравномерног опхођења према својим кандидатима за чланство насупрот својим чланицама. Наиме, пре свега мисли на медитеранске земље које се суочавају са изузетним друштвеним проблемима, с обзиром да богати север не жели да зна за здравство, образовање, културу, социјалну подршку у презадуженим земљама, као што су Грчка, Шпанија и Португалија. Своје уводно излагање врло инспиративно завршава следећим речима: „Дакле, као и обично, party је увек за богате. А after-party? За сиромашне будале са Балкана, независно од националности“. Још једном подсећа да „будала није онај који стоји на семафору јер је зелено, него онај који иза њега нервозно труби, а не види да би пролазак кроз

⁵ Видети: стр.11

⁶ Видети: стр. 12

зелено узроковао саобраћајну несрећу“.⁷ Наиме, аутор поентира да „светло на крају тунела није увек спас, већ је најчешће влак који нам јури у сусрет“. Управо и сам аутор указује да је намера целе књиге, да покуша да упозори на тај влак.

Кроз своја даља излагања аутори указују на друштвене проблеме са којима се суочавају чланице ЕУ.

Тако истичу да је „Грчка привреда ушла у зачарани круг неконтролисаних депресије који не води никуда, осим у потпуну катастрофу“. Криза у којој се сама Грчка нашла различито је дефинисана: било европско-немачким тумачењем (по којој су сами Грци кривци због своје недисциплинованости, па их треба финансијском дисциплином обуздати), преко грчког тумачења (по којој се кривац налази у неолибералној технократији коју намеће Брисел), па све до тумачења по коме Грци нису пасивне жртве – с обзиром да ратују с европским економским естаблишментом, у чијој борби им је прекопотребна међусобна солидарност). Аутори указују на алтернативно решење за постојећу кризу, која се састоји: у заштити европских друштава од шпекулација финансијског капитала; у еманципацији реалне привреде од ограничења профита; излаза из монетаризма и ауторитативне фискалне политике; али и новим планирањима развоја чији ће главни критеријум бити друштвена корист и нови производни модел утемељен на достојанственом раду и ширењу јавних добара. Ипак, упућују да излазак грчке привреде из кризе није у интересу Европе и ММФ-а. Али такође упозоравају да управо спасавањем Грчке од њених такозваних спаситеља уједно спашавамо и само Европу!

Даље упућују на тужну судбину Кипра, који у будућности не може преживети без Европе, али ни са њом; јер како би *Стаљин* рекао – обе су опције горе! Решење кипарске кризе аутори не везују за сам Кипар, већ наглашавају „да би Кипар добио прилику, нешто мора да се промени на другом месту“. Аутори се у даљем тексту позивају и на *Ралфа Дарендорфа* који каже да после сваке револуционарне промене пут према просперитету води кроз долину суза. Делимичну одговорност за стање и постојећу кризу аутори усмеравају на стручњаке и владајућу елиту. На то указује и наслов есеја „Када слепи воде слепе – демократија постаје жртва“.⁸ Управо је криза која траје од 2008. године понудила много доказа за то да нису обични људи, већ стручњаци ти који у великој већини нису знали шта раде. Идеја се састоји у томе да у сложеној економској ситуацији, попут данашње већина људи није квалификована да одлучује. Аутори праве паралелу ко зна, а ко не зна. Демонстранти широм Европе – веома добро знају шта не знају и не претварају се да то ипак знају. Насупрот, оних који су на власти – који такође не знају – али се праве да то знају! И као што *Жижек* упозорава: „Данас у Европи – слепи воде слепе“! Аутори истичу да је потребно снажно тело које је у стању да доноси брзе одлуке и примени их уз сву нужну оштрину.

7 Видети: стр. 16

8 Видети: стр. 49

Своје инспиративно излагање употпуњују својом анализом филма *Анџелине Цоли* „Земља крви и меда“ – указујући да је напослетку потребно свим земљама бивше Југославије не „Земља крви и меда“ – већ „Земља крви и новца“ – филм који би, према ауторима, показао како се злочини не чине само у име националне и етничке припадности, него – као и увек – у име новца!

Аутори ове изузетне књиге наводе да је Европа данас подељена између такозваног англосаксонског модела – прихвати „модернизацију“, у коме би се, према ауторима, прилагодили правилима новог глобалног поретка, и француско-немачког модела – „сачувај што је више могуће старе европске државе благодестања“. С обзиром да наш циљ свакако није „враћање идеализованом облику прошлости“, а још мање уверење да као нова чланица можемо преживети тако што ћемо се прилагодити новим трендовима глобализације. Аутори упозоравају да излаз не сме бити ни потрага за „креативном синтезом – међу европским традицијама глобализације, са циљем да се оствари нешто што смо склонили да назовемо – глобализацијом с људским ликом“. Излаз аутори виде, позивајући се при том на великог конзервативца *Т. С. Елиота* у „секташком одвајању од стандардног европског наслеђа, одвајајући се од распадајућег трупа старе Европе“. По њима, једино ћемо тако успети да одржимо обновљено европско наслеђе живим.

Од бројних друштвених проблема са којима се ЕУ суочава аутори спомињу велике протесте и генералне штрајкове широм Европе (од Шпаније, Португалије, Грчке па све до Енглеске, Мађарске, Румуније и саме нове чланице Хрватске); поступну приватизацију (па чак и ауто-путева и железница, енергетског сектора и затвора); корупцију; насиље; неред; непросперитет; незапосленост; политички, друштвени и економски ратови; имигранти итд.

Сама Европа је суочена са јасним случајем примене двоструких стандарда.

Како бисмо што илустративније показали како аутори виде стање ЕУ суочене са горе побројаним друштвеним проблемима, наводимо следећи пасус: „Ако користимо црну хемијску и на карти Европе уцртамо све мере штедње, шок-терапије и структурног прилагођавања које су предузете током протеклих двадесет година, све од пада Берлинског зида, на крају ћемо добити континент готово у потпуности црн. Која црна линија на црној површини може бити сматрана природном мером? Када користимо црвену хемијску и уцртамо све изгубљене послове, људско понижење и протесте који су се у Европи одвијали у протеклих неколико година, тада црне мере штедње у потпуности нестају под црвеном хемијском“.⁹

Аутори анализирајући све проблеме са којима се Европска унија бори указују да се уместо мировног пројекта сама Европа претвара у непрекидну ратну зону, „укључујући искључивање имиграната, имигрантске немире у Паризу и Лондону или европске ’хуманитарне’ интервенције с циљем увођења више ’демократије’ у Либији и Малију“. Поготово се не могу игнорисати притисци на ’непослушну’ чланицу – Грчку.

Свим таквим запажањима *Жижек* и *Хорват* се отворено осврћу и ватрено залажу за другачију 'идеју Европе', по свему судећи „европскију од онога што Европска унија нуди“.

Став аутора је да Европска унија не зна шта жели. Управо мерама штедње она сама претендира да уништи читав европски континент. Увођењем мера штедњи Европа губи свој идентитет, урушавајући га. Пре губитка свог сопственог идентитета, Европа је изгубила свој геополитички значај, иако још тога не постаје свесна, с обзиром да срља и даље у пропаст својим инвестицијама у Либији и Малију.

Аутори закључују да се европске земље данас понашају као социјалне државе према обичним грађанама. Управо аутори у књизи наглашавају слом европских социјалних држава, демистификују неолиберализам и његово увлачење у ЕУ. Када спомињу неолиберализам (онај из теорије) наводе да такав у пракси не постоји, с обзиром да држава само помаже власницима капитала да увећају своје богатство. У том контексту упозоравају да је намера домаћих политичких елита да сарађују у европским интеграцијама, с обзиром да од приватизације и те како имају корист, за разлику од већине грађана. У таквој политици мала чашица људи у рукама има велико власништво. Будућност, према ауторима, не припада неолиберализму, већ народима и друштвима; упозоравајући да је време да се отвори пут демократској, социјалној и слободној Европи.

Прихватање зајмова ММФ-а, даља приватизација и даља мера штедње само ће, према ауторима, погоршати тренутно здравље друштва и отклонити и умањити њен економски бољитак. „Управо су избори у Грчкој показали да је коначно јасно да мере штедње не могу да доведу до развоја, штавише, да управо структурне реформе доводе до угрожавања стабилности, не само земље која је њима погођена, него и читаве еврозоне као такве“. Управо је неолиберални пут ЕУ, како то наглашавају аутори, заједно са мерама штедње и структурним прилагођавањима, оно што води у непрестани грађански рат, и то не само изван граница Европе – „где се наши војници боре за више демократије“ – него и унутар ЕУ – од Грчке и Шпаније, до Словеније и Хрватске.

Следећи цитат јасно указује на тренутно стање: „Док старо умире, а ново се не може родити, наступа доба чудовишта. Управо се у том раздобљу данас налазимо. Стара Европа убрзано умире, а ново никако да се роди. Чудовишта су свуда око нас“.

Аутори својим закључцима одбацују Европску унију, али не и Европу – као државу благостања, синдикалних покрета, социјално и здравствено осигурање и образовање за све људе. Искрено се надајући да је неће такву уништити и урушити, показујући тиме жељу да саму Европу не препусте њеним непријатељима, већ тежњу да се за њу истински боре.

Недостатак саме књиге огледа се у томе што аутори, кроз своје полемисање, нажалост, само предвиђају и обелодањују постојећу катастрофу и кризу, изазивајући тако само још већу главобољу. Недостају јој предлози излаза из кризе и катастрофе у којој се нашла Европа.

Заправо, недостаје тежња да се умови, као што су и сами писци, укључе у помагање да се нов систем роди, са бољом будућношћу за све.

Ипак, ова књига, према ауторима, нема тенденцију да буде „свеобухватна аутопсија Европске уније нити да анализира гестацијско раздобље неке нове Европе“. „Њена је скромна интенција да барем назначи обресе кризе једне Идеје, те да кроз симптоматологију болести Европе покаже да се за другачију Европу још исплати борити. За ону Европу – сетимо се мита – која је силована, а не за ону која силује, за ону која штити, а не за ону која злоставља, за ону која је на страни слабијих, сиромашнијих, оних којима треба помоћ и – велике већине својих грађана“.¹⁰

Нажалост, морамо приметити да Европска унија није та Европа.

Имајући у виду вредности ове књиге које, несумњиво, прелазе оквире овог приказа, њихов допринос корпусу сазнања о ЕУ, изражававам уверење да ће она наићи на добар пријем, не само код стручне јавности, већ и код ширих читалачких кругова. Стога је топло препоручујем читаоцима, у нади да ће допринети потпунијем разумевању бројних значајних питања не само социолошке науке, већ и шире.

10 Видети: стр. 183